

Διαφθορά και Διαπλοκή στο δημόσιο βίο

Οδυσσέα Μιχαηλίδη

Επιτρέψτε μου κατ' αρχάς να συγχαρώ τους διοργανωτές. Είναι προφανές ότι το θέμα που συζητούμε σήμερα είναι πιο επίκαιρο από ποτέ. Οι τελευταίες συγκλονιστικές αποκαλύψεις για το θέμα του ΣΑΠΑ, μοιάζουν σαν απόστημα που έσπασε σε μια πληγή της κοινωνίας μας που όλοι βλέπαμε αλλά δεν αγγίζαμε.

Από έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Φεβ. 2014), προκύπτει ότι:

- 92% των Κυπρίων πιστεύουν ότι η δωροδοκία και η χρήση «μέσου» είναι συχνά ο ευκολότερος τρόπος να πετύχει κάποιος πρόσβαση σε συγκεκριμένες δημόσιες υπηρεσίες (μ.ο. ΕΕ 73%),
- 83% των Κυπρίων (το υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ) πιστεύουν ότι ο μόνος τρόπος να πετύχει κάποιος στην επιχείριση του είναι με πολιτικές διασυνδέσεις
- 90% των Κυπρίων (το υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ) πιστεύουν ότι οι στενές διασυνδέσεις μεταξύ επιχειρήσεων και πολιτικών οδηγεί στη διαφθορά.

Στο Δείκτη Διαφθοράς για το 2014 της Διεθνούς Διαφάνειας, η Κύπρος κατατάχθηκε ως η 31^η χειρότερη, από άποψη διαφθοράς, χώρα ανάμεσα σε 175 χώρες και η 16^η στην Ευρώπη ανάμεσα σε 31 χώρες.

Όλοι γνωρίζουμε σε γενικές γραμμές τι είναι η διαφθορά. Πιο κλασικός θεωρείται ο ορισμός του *J. S. Nye (1967)*:

"Η διαφθορά είναι η συμπεριφορά που αποκλίνει από τα καθήκοντα της δημόσιας θέσης λόγω ιδιωτικού συμφέροντος (οικογένεια, στενός κύκλος ή κλίκα), ή για χρηματικό όφελος ή για όφελος στην κοινωνική θέση (status), ή η συμπεριφορά που παραβιάζει κανόνες κατά την άσκηση επιρροής σε σχέση με ιδιωτικά συμφέροντα. Περιλαμβάνει δωροδοκία (χρήση της ανταμοιβής για τη διαστροφή της κρίσης ενός ατόμου σε μια θέση εμπιστοσύνης), νεποτισμό (παροχή προστασίας για λόγους συμφεροντολογικής σχέσης και όχι λόγω αξίας) και υπεξαίρεση (παράνομη ιδιοποίηση δημοσίων πόρων για ιδιωτική χρήση)."

Ο Μη Κυβερνητικός Οργανισμός "Διεθνής Διαφάνεια" (Transparency International) ορίζει τη διαφθορά ως την «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ίδιο όφελος».

Η λέξη «ίδιο» δεν σημαίνει μόνο για τον εαυτό μας, ή την οικογένεια μας. Οι συμμετέχοντες στο σκάνδαλο Watergate στις ΗΠΑ, ενεργούσαν προς όφελος του κόμματος των Ρεπουβλικάνων, και όχι για τον εαυτό τους! Ήταν αυτό που έκαναν

πράξη διαφθοράς; Είναι πράξη διαφθοράς ή κατάχρηση εξουσίας προς όφελος κόμματος, ή οργάνωσης; ΣΑΦΕΣΤΑΤΑ ΝΑΙ

Είναι επίσης σημαντικό ότι η λέξη «όφελος» δεν σημαίνει μόνο χρήματα και άλλου είδους περιουσιακά στοιχεία, αλλά περιλαμβάνει επίσης προσδοκία για εργασία ή συγκεκριμένο αξίωμα στο μέλλον, ή ανταμοιβή για «χάρη» που έγινε στο παρελθόν, κλπ.

Αυτό μας παραπέμπει και στον όρο «διαπλοκή» που εύστοχα οι διοργανωτές περιέλαβαν στον τίτλο του σεμιναρίου. Θα χρησιμοποιήσω το γνωστό μας Μπαμπινιώτη που ορίζει τη διαπλοκή ως «αμοιβαία εξάρτηση».

Πιο χαρακτηριστική είναι όμως η φράση «διαπλεκόμενα συμφέροντα». Προσοχή, δεν μιλάμε για τα γνωστά «εμπλεκόμενα συμφέροντα» που Βάσου Λυσαρίδη. Μιλάμε για τα διαπλεκόμενα συμφέροντα, μια φράση που πλάστηκε την δεκαετία του 1980 από τον Κ. Μητσοτάκη, και καθιερώθηκε σταδιακά ως μια φράση με την οποία δηλώνονται τα αθέμιτα και αλληλεξαρτώμενα συμφέροντα, που αναπτύσσονται παρασκηνιακά μεταξύ πολιτικών και διαφόρων επιχειρηματιών, (πχ εκδότες εφημερίδων ή καναλάρχεις), ώστε να εξυπηρετούνται αμοιβαία οι πολιτικές και επιχειρηματικές τους σκοπιμότητες. Από τη μία, η προβολή και προπαγάνδα εξυπηρετούν τους πολιτικούς και από την άλλη οι επιχειρηματίες καρπώνονται τα οικονομικά οφέλη.

Οι επιπτώσεις της διαφθοράς

Η διαφθορά είναι μια ύπουλη μάστιγα και έχει ένα πολύ ευρύ φάσμα διαβρωτικών επιδράσεων στις κοινωνίες. Υπονομεύει τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, οδηγεί σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ζημιώνει τα δημόσια οικονομικά, στρεβλώνει τις αγορές, δημιουργεί διάχυτη δυσλειτουργία του κράτους και γραφειοκρατική αναποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού, διαβρώνει την ποιότητα της ζωής και επιτρέπει την άνθηση και ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος, της τρομοκρατίας και άλλων απειλών για την ανθρώπινη ασφάλεια.

Η διαφθορά αναπτύσσεται και θριεύει όταν υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις:

- i) Ευρεία διακριτική εξουσία, χωρίς σαφή όρια,
- ii) Αόριστες ή επάλληλες αρμοδιότητες,
- iii) Γραφειοκρατικά εμπόδια,
- iv) Έλλειψη κατάλληλων μηχανισμών προληπτικού ελέγχου,
- v) Βραδύτητα κατασταλτικού ελέγχου,
- vi) Βραδύτητα στην απονομή δικαιοσύνης,

- vii) Ανεπάρκεια προβλεπομένων ποινών, και
- viii) Έλλειψη ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ.
- ix) Αναξιοκρατία
- x) Πειθαρχική και ποινική ατιμωρησία λόγω μη ύπαρξης βούλησης ή λόγω αναποτελεσματικότητας των διωκτικών ή αρμόδιων αρχών.

Δεν άφησα τυχαία τελευταίο το θέμα της ατιμωρησίας. Το άφησα τελευταίο γιατί πιστεύω ότι στην Κύπρο είναι, ελπίζω όχι για πολύ ακόμη, το πιο μεγάλο πρόβλημα, αυτό που διαχρονικά εξέθρεψε τη διαφθορά και τη βοήθησε να ριζώσει βαθιά στην κουλτούρα της κοινωνίας μας.

Αυτά που βγαίνουν στο φως στις πρόσφατες υποθέσεις διαφθοράς που εξετάζει η αστυνομία δείχνει ότι κάποιιοι έτρωγαν με τις κουτάλες, πολλές φορές με ελάχιστες προφυλάξεις. Λεφτά σε σακούλες και κουτιά παπουτσιών, καταθέσεις σε λογαριασμούς τεράστιων ποσών κλπ, σημάδια πως κάποιιοι θεωρούσαν ότι δεν μπορούσε ποτέ κανείς να τους αγγίξει.

Οι υποθέσεις του ΣΑΠΑ, του ΤΕΠΑΚ και της Αρχής Λιμένων, είναι τρεις υποθέσεις τις οποίες η Ελεγκτική Υπηρεσία διαβίβασε πρόσφατα στην Νομική Υπηρεσία και την Αστυνομία και οι οποίες όλες αφορούν το ενδεχόμενο διαφθοράς. Προσπαθήσαμε να τεκμηριώσουμε τις καταγγελίες γιατί γνωρίζουμε τη δυσκολία που υπάρχει στην εξυχνίαση τέτοιων εγκλημάτων του λεγόμενου λευκού κολλάρου. Αξιοποιήσαμε τις ειδικές γνώσεις των δικών μας λειτουργών για τη στοιχειοθέτηση των υποθέσεων. Πρέπει όμως να το πούμε. Τίποτε δεν θα γινόταν για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας, που είναι το βασικό ζητούμενο, αν δεν υπήρχε η αποφασιστικότητα από την Νομική Υπηρεσία, ο ίδιος ο Γενικός Εισαγγελέας είναι εδώ και τον ευχαριστούμε πάρα πολύ, αλλά και από την Αστυνομία που επίσης έδρασε αποφασιστικά.

Αυτή η συνεργασία μας με τις διωκτικές αρχές είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για την πάταξη της διαφθοράς.

Μαζί με την καταπολέμηση της ατιμωρησίας, θα πρέπει να βελτιώσουμε και την ηθική δεοντολογία της κοινωνίας μας αφού η διαφθορά είναι εν πολλοίς και ένα θέμα της δημόσιας αντίληψης και αποδοχής.

Να θυμίσω ότι η ιδιωτική χορηγία σε κόμμα είναι παράνομη (και συνεπώς ανήθικη) στην Γαλλία αλλά νόμιμη (και ηθική) στις ΗΠΑ.

Πως επιτυγχάνεται η ηθική δεοντολογία?

- i) Κώδικας δεοντολογίας,
- ii) Εκπαίδευση της κοινωνίας, ακόμη με την εισαγωγή σχετικών μαθημάτων στα σχολεία, ώστε οι πολίτες να προσδίδουν στους παράγοντες της διαφθοράς την προσήκουσα κοινωνική απαξία, και
- iii) Αντίσταση στην παθητική ανοχή των φαινομένων διαφθοράς,

Σίγουρα το νόμιμο δεν είναι πάντα ηθικό. Άλλο το γράμμα του νόμου, άλλο το πνεύμα του νόμου (κανονικά θα πρέπει να ταυτίζονται, κατά το δυνατό) και άλλο, και συνήθως πολύ ευρύτερο το ηθικό πλαίσιο.

Φυσικά, για τους δημόσιους λειτουργούς, θα πρέπει να φροντίσουμε οι υποχρεώσεις του να είναι γραμμένες σε νόμους και η ηθική δεοντολογία να είναι κωδικοποιημένη ώστε να μπορούν να διωχθούν, ποινικά ή πειθαρχικά ανάλογα με την περίπτωση, αν τους παραβούν.

Το πρόβλημα είναι κυρίως με τους πολιτικούς και τα κόμματα που δεν ελέγχονται πειθαρχικά αλλά μόνο πολιτικά. Και γι' αυτούς σίγουρα πρέπει να προσπαθήσουμε να κωδικοποιήσουμε όσο το δυνατό μεγαλύτερο μέρος του ηθικού πλαισίου. Ο νόμος περί πολιτικών κομμάτων ίσως να μην χρειαζόταν αν ζούσαμε σε μια ηθική κοινωνία. Ίσως να ντρέπονταν τα κόμματα αν ακουγόταν ότι έλαβαν χρηματοδότηση από κάποιο εργολάβο, και να μην χρειαζόταν να ποινικοποιήσουμε μια τέτοια εισφορά. Δυστυχώς δεν βρισκόμαστε εκεί. Αντίθετα, προσπαθούμε ακόμη κάποιοι να βρουν τις τρύπες του νόμου. Για παράδειγμα, ο νόμος περί πολιτικών κομμάτων δεν καλύπτει τους ανεξάρτητους υποψηφίους, δεν καλύπτει τις ανώνυμες εισφορές. Τα κόμματα έδειξαν, κι αν τα πιστώσουμε σε αυτό, βούληση να καταστήσουν αποτελεσματικό το νόμο τους. Θα είναι ένα μεγάλο βήμα προς τα εμπρός.

Θα κλείσω με τη ρήση του Αριστοτέλη. Το αληθινό και το δίκαιο έχουν, εκ φύσεως, μεγαλύτερη δύναμη απ' το ψέμα και το άδικο. Ας κρατήσουμε λοιπόν το αισιόδοξο αυτό μήνυμα. Η παρουσία εδώ όλων των φορέων της πολιτείας, μας επιτρέπει να είμαστε αισιόδοξοι ότι θα ξεριζώσουμε το δέντρο της διαφθοράς.